

ВІДГУК

офіційного опонента Оршанського Леоніда Володимировича
на дисертацію Бабчука Юрія Миколайовича «Підготовка майбутніх
учителів технологій до організації дизайнерської діяльності
у старшій школі», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 015 – професійна освіта

Актуальність дослідження. Серед подій, що хвилюють українське суспільство, першочерговими є проблеми освітньої галузі, її реформування крізь призму вдосконалення й навіть кардинальної зміни підходів до процесів навчання та виховання. Вони торкнулися усіх ланок освіти, зокрема й вищої педагогічної. Процес реформування системи вітчизняної вищої педагогічної освіти зумовлений підвищенням суспільних вимог до рівня фахової компетентності й особистісних якостей майбутнього вчителя, який здійснюватиме професійну діяльність в умовах розвитку Нової української школи.

З іншого боку, дисертаційне дослідження Бабчука Ю.М. є надзвичайно актуальним у контексті інтеграції України в європейський освітньо-науковий простір, глобалізаційних процесів, що відбуваються у вищій школі, та сучасних тенденцій розвитку технологічної освітньої галузі, яка вимагає кваліфікованого педагогічного супроводу та висуває кардинально нові вимоги до особистісних і професійних якостей вчителя трудового навчання та технологій. Адже нині актуальними для такого вчителя стають художня і технологічна культура, широка ерудиція, активність, ініціативність, самостійність, непереборне прагнення творити, генерувати та реалізувати ідеї, розвивати художньо-творчий потенціал у своїх вихованців. Цілком очевидно, що зазначені якості повинні ґрунтуватися на глибокій професійній компетентності вчителя технологій, яка своєю чергою може бути забезпечена лише на основі формування фундаментальних знань і відповідної практичної

підготовки, в структурі якої вагоме місце посідає професійна підготовка у галузі дизайну.

Актуальність дослідження також підтверджує і той факт, що визначення та реалізація дослідником змісту, методики, засобів, педагогічних умов дизайн-підготовки студентів суттєво оптимізує процес художньо-трудової діяльності майбутнього вчителя технологій – фахівця, здатного забезпечити навчання і виховання нового покоління школярів, а головне формування їхньої готовності до трудової діяльності, що вимагає й вимагатиме в найближчому майбутньому якостей творчої особистості.

Дисертаційне дослідження Бабчука Ю.М. присвячене актуальній, недостатньо розробленій і доволі складній педагогічній проблемі – визначенню, обґрунтуванню та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи. Запропонована дисертантом експериментальна система, в основу якої покладені ідеї та положення системного, синергетичного, діяльнісного, антропологічного, компетентнісного й інших методологічних підходів, сучасні тенденції розвитку професійно-педагогічної та дизайн-освіти, методичні напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених, педагогів і дизайнерів, складає теоретико-методологічне підґрунтя ефективної дизайн-підготовки майбутніх учителів технологій у педагогічних закладах вищої освіти. Адже цілком очевидно, що належне знання і творче використання основ дизайну, різних технік і технологій обробки конструкційних матеріалів, за допомогою яких творчі художні проєкти втілюються в життя, стає важливою передумовою підготовки студентів до творчої професійної діяльності як у галузі освіти, так і в багатьох інших суспільно-виробничих сферах. Міркування в цьому напрямі свідчать про те, що обрана автором тема дослідження є актуальною науково-педагогічною проблемою.

Аналіз основного змісту дисертації. Ґрунтовне ознайомлення з рукописом дисертації дає підстави для висновку щодо досвідченості автора

наукового доробку, розуміння сутності наукової проблеми, відповідальності за проведені узагальнення, теоретичної обґрунтованості висновків та результатів наукового пошуку. Чіткість визначення наукового апарату дослідження дозволяє системно уявити стратегію вивчення обраної наукової проблеми, її теоретичні й експериментальні засади. Всі структурні компоненти дослідження узгоджені між собою: предмет дослідження логічно пов'язаний з об'єктом і метою, відповідно до якої сформульовані завдання науково-дослідної роботи.

Дисертаційне дослідження складається з трьох розділів, на сторінках яких розгортається науковий наратив та аналіз різного роду літературних джерел. Тут одразу слід наголосити, що характерною рисою дисертаційної роботи Бабчука Ю.М. є надзвичайна чіткість використаного ним поняттєво-термінологічного апарату, який у дослідженні відіграє принципово важливу роль. Такі поняття та категорії, як «дизайн», «дизайнерська діяльність», «готовність», «дизайн-компетентність» й інші старанно аналізуються та розкриваються, їх тлумачення достатньо аргументовані та підкріплені авторською інтерпретацією. Особливо імponує педагогічне розуміння автором ключового поняття «дизайнерська діяльність», що синтезує світові концепції дизайну, сучасні технології художньої обробки матеріалів, методи художнього проектування та технічного конструювання і спрямовується на створення нового естетично насиченого гармонійного середовища.

Щодо першого розділу, який визначає усе подальше спрямування дослідження, то його завдання загалом виконані, зокрема: розкриті філософські, історичні, психологічні та педагогічні основи дизайнерської діяльності, висвітлений закордонний і вітчизняний досвід організації дизайнерської діяльності в закладах освіти, виокремлені компетентності вчителя технологій, необхідні для організації та виконання дизайнерської діяльності, розроблені критерії, показники, рівні готовності вчителя технологій до організації дизайнерської діяльності учнів, які й виступають головними детермінантами цього процесу.

До безсумнівних позитивів наступних розділів дослідження відносимо те, що автором дисертаційної роботи здійснено комплексне теоретико-методологічне узагальнення, запропоновано цікавий підхід до розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності у старшій школі; з'ясовано стан такої підготовки в Україні та за кордоном, що стало підґрунтям для визначення оптимальних шляхів її вдосконалення; виявлено організаційно-педагогічні умови та розроблено модель системи формування в майбутніх учителів технологій готовності до організації дизайнерської діяльності старшокласників, а також здійснено дослідно-експериментальну перевірку її дієвості. Це дало змогу дисертантові стверджувати, що запропонована ним експериментальна система формування в майбутніх учителів технологій готовності до організації дизайнерської діяльності старшокласників має повністю реалізовувати свою випереджувальну функцію.

Досліджуючи означену проблему, дисертант визначив компоненти готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи (мотиваційний, знаннєвий, операційний, оцінювальний) та запропонував критерії її сформованості (мотиваційно-ціннісний, пізнавально-когнітивний, діяльнісно-творчий, організаційно-оцінювальний). На основі рівневих характеристик, складених з урахуванням освітньої програми спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), навчального плану та програм професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, дисертантом виокремлено чотири рівні готовності (низький, середній, достатній, високий) та запропонована система показників, кожний з яких передбачає можливість об'єктивного оцінювання.

Заслуговує на схвалення й те, що в дисертації подана чітка структура готовності майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності старшокласників. Цінним для професійної педагогічної освіти є висновок дисертанта, що в цій структурі основними є такі професійні вміння та здатності майбутнього вчителя технологій: 1) уміння правильно

формулювати освітні цілі з навчального предмета, певної методики, досягати й оптимально переосмислювати їх під час навчання; 2) здатність розробляти (на основі модельної, типової) робочу навчальну програму, яка враховує вимоги освітнього стандарту, освітньої програми, індивідуальний підхід до дітей, нові педагогічні орієнтири; 3) здатність коригувати освітній процес за критеріями творчої діяльності школярів; 4) здатність бачити індивідуальні здібності дітей та пропонувати дизайнерські завдання відповідно до рівня їх сформованості; 5) уміння цілеспрямовано генерувати нові нестандартні ідеї з використанням сучасних матеріалів, інструментів, програмних засобів; 6) уміння продуктивно й нестандартно організовувати заняття, забезпечувати творчий процес та стимулювати розвиток дизайнерських умінь учнів; 7) здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності тощо.

У дисертації зроблено ґрунтовний аналіз змісту, компонентів і організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування у майбутніх учителів технологій готовності до організації дизайнерської діяльності старшокласників. Так, основними організаційно-педагогічними умовами автором визначено такі: 1) інтеграція теоретичних знань із основ дизайнерської діяльності; 2) розвиток творчого потенціалу з художнього проєктування, комп'ютерного моделювання та виготовлення дизайн-виробів; 3) формування в студентів умінь організації та оцінювання дизайнерської діяльності учнів. При цьому цілком правомірно особливе місце відводиться інтегративному підходу при формуванні змісту та сучасним інформаційно-комунікаційним технологіям навчання. Крім того, дисертант теоретично обґрунтував доцільність застосування професійно-орієнтованих завдань і проєктів творчого характеру, які потребують активності, самостійності мислення, вміння студентів швидко оцінювати нестандартні ситуації тощо.

Логічним завершенням роботи є третій розділ, у якому, відштовхуючись від результатів педагогічного експерименту, підтверджено дієвість спроектованої системи формування в майбутніх учителів технологій

готовності до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи. Достовірність одержаних результатів упровадження експериментальної системи забезпечувалась різноманітністю діагностичних методик, а також адекватним застосуванням методів математичної статистики. Одержані результати показали, що експериментальна система забезпечує готовність до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи на достатньому та високому рівнях більше, як у половини студентів. Це означає, що запропонована дисертантом експериментальна система цілком придатна для використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій.

Результати дисертаційного дослідження пройшли належну апробацію на наукових конференціях різного рівня, опубліковані у фахових виданнях, знайшли практичне впровадження, що засвідчено відповідними довідками. За результатами дослідження автором опубліковано 24 праці, з яких 6 – у фахових виданнях України, 1 – у закордонному виданні, що індексується в міжнародній наукометричній базі Web of Science, 7 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій різного рівня, 6 статей – у збірниках наукових праць, 1 словник, 1 методичні рекомендації, 1 збірник інтегрованих лекцій. У проаналізованих нами працях автора обґрунтовано необхідність підготовки майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів, досить детально представлено такі питання, як: застосування інформаційних технологій у графічній підготовці майбутніх учителів трудового навчання; використання майбутніми педагогами спеціальних комп'ютерних програм для проєктування виробів; особливості методики навчання студентів проєктуванню та виготовленню меблів; види та рівні дизайнерської діяльності у підготовці майбутніх учителів технологій, розвиток інтелектуальних творчих здібностей учнів на основі системно-інтегрованої технології навчання; використання STEAM-проєктів на уроках трудового навчання, а також у процесі підготовки студентів до дизайнерської діяльності та ін. Аналіз наукових праць за темою дисертації дає підстави

зробити висновок про те, що в них автором повністю висвітлені результати дослідження і подані рекомендації щодо їх упровадження в практику підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Слід наголосити, що для цієї роботи, яка складається з анотацій, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків, характерна конкретність, логічна та структурна цілісність. Цінними з огляду на практичне використання є додатки до дисертації, в яких представлено фрагмент освітньої програми підготовки здобувачів за спеціальністю 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) першого (бакалаврського) рівня освіти; методичні матеріали щодо використання дизайну у процесі вивчення предмету «Технології» у старших класах закладу загальної середньої освіти; навчальна програма дисципліни «Основи дизайну»; програма навчальної дисципліни за вибором «Комп'ютерний дизайн об'єктів технологічної діяльності»; тести для визначення творчих й організаційних здібностей; зразки студентських та учнівських дизайн-проектів.

Вагомий науково-педагогічний досвід дисертанта був поширений у практику низки закладів вищої освіти України, зокрема: Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Криворізького державного педагогічного університету, Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», а також Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Основні положення та результати дослідження пройшли широку апробацію. Матеріали доповідалися на 5 міжнародних, 6 всеукраїнських і 4 регіональних науково-практичних конференціях і семінарах. Особливо варто підкреслити те, що ці основні положення, результати та рекомендації доведені дисертантом до рівня можливості їх практичного використання викладачами педагогічних закладів вищої освіти, де здійснюється дизайн-підготовка вчителів трудового навчання та технологій.

Отже, перевагами дослідження слід вважати: критичний аналіз зібраного фактологічного матеріалу; високий ступінь аргументованості та конкретизації декларованих у дослідженні положень; критичний аналіз й узагальнення джерельної бази. Автором дисертаційного дослідження проведена копітка робота над науковими джерелами. У їх переліку зарубіжна і вітчизняна філософська, педагогічна, психологічна, науково-технічна література, сучасні електронні інформаційні ресурси. До достоїнств роботи слід також віднести вміння дослідника вдало вводити у контекст роботи схеми та таблиці, що впливає на доступність і наочність висвітлення та сприйняття наукового матеріалу. У мовно-стилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю. Відтак дисертація є конкретним і вагомим внеском у розвиток теорії і методики професійної освіти. Подальші дослідження варто здійснювати в напрямі збагачення методичного забезпечення та організації дистанційного й самостійного навчання студентів, формування їхньої готовності до неперервного саморозвитку, самоосвіти та самовдосконалення.

Проте, незважаючи на наукову новизну, незаперечне теоретичне й практичне значення дослідження, належне оформлення дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі *дискусійні питання*:

1. На нашу думку, в дисертації забагато уваги приділено опису сутності STEAM-освіти, специфіці її використання в підготовці майбутніх учителів технологій, а також алгоритмам впровадження в дизайнерській діяльності школярів. Можливо доцільно було скоротити такий матеріал, не розпорошувати його по різних підрозділах, або систематизувати і винести у додатки.

2. Професійна підготовка вчителя технологій пов'язана зі змістом трудового навчання в базовій та навчання технологій в старшій школі. Як відомо, оновлені програми цих предметів, ухвалені в 2017 р., мають практико-орієнтований характер і передбачають організацію творчої проєктно-технологічної діяльності школярів. Перебіг цієї діяльності, як і її

результат, потрібно оцінювати за різними критеріями, з-поміж яких головними є естетична оцінка об'єктів праці та творчий підхід до реалізації проєктів. Тому, на наш погляд, зміст дисертаційного дослідження значно збагатився, якби здобувач розширив коло наукових підходів проблематикою вихованого впливу дизайн-діяльності на формування творчої особистості майбутнього вчителя технологій.

3. Уважаємо, що, здійснюючи аналіз дизайнерської діяльності учнів у зарубіжних країнах, автор незаслужено обійшов увагою досвід Японії, яка позиціонує себе як «країна національного дизайну» і де цей вид творчої діяльності гармонійно вплетений у зміст шкільних предметів «Мистецтво» та «Ручна праця», які вивчається учнями впродовж 12-ти років.

4. Здійснюючи критичний і порівняльний аналіз навчальних програм дисципліни «Основи дизайну», автор пропонує розширити її можливості за допомогою імплементації знань про дизайнерську діяльність у програми інших навчальних дисциплін і навіть розробив для цього «Збірник інтегрованих лекцій з основ дизайну». Проте ні в тексті дисертації, ні в посібнику не знайшли відображення народні художні промисли та ремесла, без яких неможливий розвиток сучасної духовно-матеріальної культури українців та які могли б стати основою дизайн-діяльності як майбутніх учителів технологій, так і учнів школи.

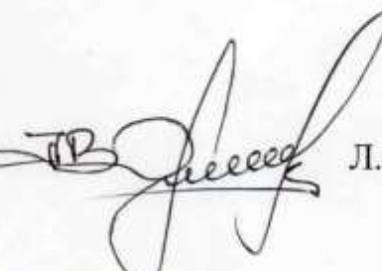
5. Безперечно позитивної оцінки заслуговує авторська експериментальна система формування готовності вчителів технологій до організації дизайнерської діяльності учнів старшої школи, яка розроблена дисертантом для педагогічних закладів вищої освіти. Зважаючи на це, здобувачеві варто було б розкрити можливості гнучкої адаптації окремих її підсистем у закладах вищої освіти мистецького профілю.

6. На жаль, в дисертації недостатньо уваги приділено підготовці майбутніх учителів технологій до роботи у закладах позашкільної освіти, де заняття дизайном, художніми промислами і ремеслами, декоративно-ужитковим мистецтвом є достатньо популярними серед школярів.

Висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та не знижують її актуальності, новизни, теоретичної і практичної значущості й цінності для теорії і методики професійної освіти.

Висновок. Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку, що дисертація «Підготовка майбутніх учителів технологій до організації дизайнерської діяльності у старшій школі» є завершеною, самостійно виконаною працею, що відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року та пп.9 – 18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 06.03.2019 р. №167), а її автор, Бабчук Юрій Миколайович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – професійна освіта.

Офіційний опонент –

доктор педагогічних наук, професор Л. В. Оршанський

08.04.2021 р.

